

РОЗГЛЯД СПОРІВ В МІЖНАРОДНИХ ПАЛАТАХ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

CONSIDERATION OF DISPUTES IN INTERNATIONAL CHAMBERS: EXPERIENCE OF GERMANY AND PROPOSALS FOR UKRAINE

Забокрицький І.І., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

В статті розглянуто розгляд спорів в Міжнародних палатах: досвід Німеччини та пропозиції для України. Вказано, що шлях України на поглиблення євроінтеграції та набуття повноцінного членства в Європейському Союзі потребує проведення низки реформ, зокрема і в сфері судочинства, а такі реформи посприяють іноземним інвестиціям в Україні. Розглянуто основні переваги альтернативних методів вирішення спорів, такі як міжнародні комерційні арбітражі, зокрема швидший розгляд спорів, більшу впевненість сторін в арбітражному рішенні, більш гнучка процедура, конфіденційність розгляду, більшу компетенцію і нейтральність арбітрів, загальне визнання в більшості держав світу.

На прикладі Берліну та Франкфурту окреслено модель міжнародних палат, яка була запроваджена в Німеччині, їх основні переваги. Зазначено основні умови, за дотримання яких справа може бути розглянута Міжнародною палатою та вказано, що цей порядок є схожим до того, який передбачений у разі вибору міжнародного комерційного арбітражу як місця вирішення спорів – передбачається, що сторони повинні домовитись про те, що розгляд буде здійснюватися Міжнародною палатою. Наголошено, що не передбачено особливих процесуальних правил, які були б відмінними від «традиційного» судового процесу – він відбувається так само, а ключовою відмінністю є мова. Вказано, що важливим фактором, який сприяє вибору саме Міжнародної палати – відсутність додаткових витрат на таке запровадження. Водночас, публічність слухання є одним із недоліків, на відміну від міжнародних комерційних арбітражів, де процеси зазвичай є конфіденційними і може бути одним із аргументів проти вибору такого місця вирішення спорів для сторін, які є надто чутливими до питань конфіденційності. Разом із тим, зрозуміло що Міжнародна палата є все ще складовою національної системи судочинства і повинна підпорядковуватись загальним правилам (нехай і з певними винятками), а принципи гласності, публічності, є важливими засадами судочинства. Окреслено основні напрямки та можливі зміни, які можна було б запровадити в Україні, враховуючи досвід Німеччини.

Ключові слова: судоустрій, міжнародні палати, альтернативні методи вирішення спорів, судочинство в Німеччині.

The article examines the consideration of disputes in International Chambers: experience of Germany and proposals for Ukraine. It is indicated that Ukraine's path to deepening European integration and acquiring full membership in the European Union requires the needs to carry out a number of reforms, in particular in the field of justice, and such reforms will promote foreign investment in Ukraine. The main benefits of alternative dispute resolution methods such as international commercial arbitrations, including faster dispute resolution, greater certainty for parties in an arbitration decision, a more flexible procedure, confidentiality consideration, greater competence and neutrality of arbitrators, general recognition of most countries of the world are considered.

On the example of Berlin and Frankfurt, the model of international chambers is outlined, which was introduced in Germany, as well as their main advantages. The main conditions under which the case can be considered by the International chamber are indicated as well as that this procedure is similar to the one provided for in case of choosing international commercial arbitration as the place of dispute resolution – it is assumed that the parties must agree that the proceedings will be carried out by the International Chamber. It is emphasized that if there are not provided special procedural rules, which would be different from the "traditional" of the judicial process – it happens the same way, and the key difference is the language. It is indicated that an important factor contributing to the choice of the International Chamber is no additional costs for such proceedings. At the same time, publicity hearing is one of the disadvantages, unlike international commercial arbitrations where the proceedings are usually confidential and may be one of arguments against the choice of such a place of dispute resolution for the parties, which are too sensitive to privacy issues. However, it is clear that The International Chamber is still a component of the national judicial system and must be subject to general rules (albeit with certain exceptions), and the principles of transparency and publicity are important principles of judiciary. The main directions and possible changes that could be made implemented in Ukraine are outlined, taking into account the experience of Germany.

Key words: judicial system, international chambers, alternative dispute resolution methods, judicial proceedings in Germany.

Вступ. В 2022 році Україна, будучи в умовах повномасштабного вторгнення з боку Російської Федерації, змогла здійснити вагомий крок для свого майбутнього – подати заявку на членство в Європейському Союзі. Цей крок і його реалізація багато в чому вплинуть і змінять суспільне життя та відносини, а для його втілення необхідно провести низку реформ, покращити якість інституцій, здійснити необхідні зміни та трансформації.

Однією із ключових сфер, яка постійно перебуває в процесі реформ, є судочинство. Саме незалежне судочинство дозволяє забезпечити верховенство права, сприяє іноземним інвестиціям (оскільки інвестори вірять, що можуть захистити своє право власності та інші інтереси в суді), покращує загалом рівень правової культури в державі. Сприяння іноземним інвестиціям є важливим для України, адже повоєнна відбудова і загалом розвиток вимагатимуть вливань великих коштів, а також створять багато можливостей для розвитку. Саме тому вже зараз слід задуматись про способи вирішення спорів, які були б зрозумілими та зрозумілими для іноземного інвестора.

Відтак, метою даної статті є аналіз розгляду спорів в міжнародних палатах, досвід Німеччини та пропозиції для України.

Виклад основного матеріалу. Традиційною альтернативою класичному судовому розгляду виступають альтернативні методи вирішення спорів, такі як міжнародні комерційні арбітражі.

Так, до переваг таких арбітражів зазвичай відносять наступні:

1. Швидший розгляд спорів ніж це відбувається в класичних судах.
2. Більша впевненість у арбітражному рішенні, оскільки є менше шансів на те, що воно буде оспорене, а підстави для такого є зазвичай обмежені.
3. Більш гнучка процедура, оскільки судовий процес зазвичай не контролюється суддею одноособово, а сторони мають більший вплив на нього (зокрема, через вибір арбітрів).
4. Конфіденційність розгляду. Це може бути особливо важливим для тих іноземних інвесторів, які дуже чутливі

до того, щоб нюанси того чи іншого рішення не стали надбанням громадськості.

5. Більша компетенція і нейтральність арбітрів. Арбітри зазвичай мають вузьку експертизу саме в тій сфері, в якій вони розглядають справи, часто не мають прив'язки до держави, в якій відбувається розгляд.

6. Загальне визнання рішення в більшості держав світу на основі Нью-Йоркської конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р. [1] Це дозволяє сторонам бути впевненим в тому, що коли арбітражне рішення буде винесене, вони зможуть легко його виконати [2].

Як бачимо, міжнародні арбітражі мають низку переваг для сторін в порівнянні з традиційним судовим розглядом. Невипадково, що в Україні досить давно і успішно діє Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України [3], який розпочав роботу в 1992 р.

Міжнародні комерційні арбітражі є вже звичним явищем в світі. Водночас, все частіше з'являються нові вдосконалення як у сфері міжнародних комерційних арбітражів, так і в рамках класичного судочинства. В зв'язку з цим, корисно розглянути досвід Німеччини, яка запровадила модель міжнародних палат в рамках загального судочинства. Це модель, яка може бути цікавою для України, оскільки дозволяє зробити більш привабливим загальну судову юрисдикцію для будь-яких процесів, пов'язаних з іноземними інвесторами.

Розпочнемо наш розгляд з прикладу Регіонального суду Берліну. Так, станом на 2021 рік при Регіональному суду Берліна було створено дві міжнародні палати: одну для комерційних спорів і спорів щодо недобросовісної торгової практики та питань торговельних марок, а іншу для спорів щодо будівельного права та загальних цивільних спорів. Обидві палати відкриті для сторін, які бажають розглядати спори англійською мовою у справах, що мають міжнародний вимір. Міжнародна палата цивільної палати також забезпечує проведення усних судових слухань французькою мовою. Обидві міжнародні палати Регіонального суду Берліна складаються із суддів, які володіють іноземною мовою та мають великий досвід у розгляді справ, що мають міжнародний елемент. Це також стосується почесних суддів, які засідають у комерційному відділі [4]. Як бачимо, в Регіональному суді Берліна було виділено основні напрямки, в рамках яких було запроваджено такі міжнародні палати. Це в першу чергу комерційні спори (основний напрямок для будь-яких альтернативних засобів вирішення спорів), а також недобросовісна торгова практика та питання торговельних марок – сфери, в межах яких можуть виникати спори в тому числі з іноземним елементом.

Щодо юрисдикції міжнародної палати, зазначається що сторони можуть провести судові слухання іншою мовою міжнародною палатою Регіонального суду Берліна у міжнародних справах за взаємною згодою сторін, якщо обидві сторони відмовляються від послуг перекладача (розділ 185, пункт 2 Закону про суди), і сторони звертаються до суду з проханням про те, щоб їхню справу розглядала одна з Міжнародних палат. Це клопотання може бути подано позивачем у позовній заяві та/або відповідачем у відзиві на позов [4]. Цей порядок є схожим до того, який передбачений у разі вибору міжнародного комерційного арбітражу як місця вирішення спорів – передбачається, що сторони повинні домовитись про те, що розгляд буде здійснюватися Міжнародною палатою.

Щодо процедури, то Міжнародні палати в Регіональному суді Берліна дотримуються Цивільного процесуального кодексу Німеччини (ZPO). Правила цивільного судочинства в Німеччині забезпечують ефективне ведення справи незалежним судом, забезпечуючи усне слухання, ретельно підготовлені письмовими заявами сторін. Міжнародні палати проводять усні слухання англійською мовою або, у справах, які розглядає цивільна палата,

французькою мовою. За будь-яких обставин провадження суд діє в інтересах досягнення мирного вирішення правового спору. Сторони у спорах в регіональних судах повинні бути представлені адвокатом [4]. Таким чином, не передбачено особливих процесуальних правил, які були б відмінними від «традиційного» судового процесу – він відбувається так само, а ключовою відмінністю є мова (англійська, або навіть в окремих випадках французька, що зумовлено тісними зв'язками комерційного характеру між Німеччиною та Францією).

Важливо також, що усне слухання може відбуватися або в одному з історичних судових залів Регіонального суду Берліна, або в сучасній конференц-залі, або – відповідно до чинного законодавства – за допомогою відеоконференції (стаття 128a ZPO). Стосовно ж судових витрат, то такі витрати на провадження залежать від законодавчих норм, які регулюють цивільну судову процедуру в Німеччині; немає додаткових витрат на провадження в міжнародних палатах. Судовий збір регулюється Законом про судові витрати (GKG), а винагорода адвокатів – Законом про винагороду адвокатів. Сума гонорару, що підлягає сплаті, за загальним правилом залежить від вартості спору. Якщо справу закрито судовим рішенням, сторона, яка не виграла, несе витрати, понесені опонентом [4]. Це також є важливим фактором, який сприяє вибору саме Міжнародної палати – відсутність додаткових витрат на таке провадження. Оскільки наявність додаткових витрат могла бути б аргументом на користь відмови від вирішення спору саме в Міжнародній палаті.

Таким чином, розгляд спору в Міжнародній палаті має низку переваг, аналогічних до тих, які є в міжнародних комерційних арбітражах. В першу чергу, це здійснення такого розгляду англійською мовою. Оскільки міжнародний бізнес базово оперує саме англійською мовою, договори укладаються англійською, ділова переписка, комунікація теж відбувається англійською мовою. У разі виникнення спору, більшість доказів, які будуть подаватись до суду, зазвичай є в наявності саме англійською. Таким чином, це дозволяє уникнути витрат (як часових, так і грошових) на здійснення перекладів, залучення перекладачів, що ускладнює розгляд спору. Також, наприклад, сторонам-контрагентам німецької сторони може бути більш комфортно розглядати спір саме англійською, якщо справа дійде до стадії усного розгляду, презентувати свої докази та аргументи, тощо. Не менш важливим є той фактор, що судді, які розглядають спори в Міжнародній палаті мають достатню кваліфікацію для розгляду таких спорів – фахово володіють англійською мовою, зазвичай навчалися чи проходили додаткові курси за кордоном, та більш точно розуміють вимоги міжнародного бізнесу та ведення справ. Це дозволяє розглядати таких суддів аналогічно до арбітрів в міжнародному комерційному арбітражі – як спеціалістів, що мають значну експертизу в даній сфері.

Такі Міжнародні палати існують не лише в Берліні. Зазначається, що посприяли розробці і швидшому впровадженню таких ініціатив також процеси Брекситу, зокрема заради того, щоб просувати Франкфурт як місце вирішення комерційних спорів, а Палата складатиметься з суддів які мають великий досвід роботи в комерційній сфері щодо вирішення судових спорів та добре володіння англійською мовою. В Англії, судді зазвичай набираються з адвокатів і розуміють точку зору сторін щодо судового процесу. Так само у Франкфурті деякі судді змінили свою професію адвоката на суддівську, співробітники Палати легко можуть спілкуватися англійською мовою та обробляти відповідні документів, а сучасне технічне обладнання та IT-база підтримують бажане сприятливе середовище для обслуговування [5, р. 35]. Що ж до імплементації цієї процедури, то домашня web сторінка Окружного суду Франкфурта містить посилання на веб-сторінку «Палати міжнародних комерційних спорів», що

містить інформацію про провадження в Палаті та доступна англійською та німецькою. Також містить визначення міжнародних комерційних відносин: провадження, які підпадають під юрисдикцію Палати з комерційних спорів, а не під спеціальну юрисдикцію іншої Палати Суду (наприклад, недобросовісна конкуренція або картелі), будуть передані до Палати з міжнародних комерційних спорів, якщо позов має відношення до міжнародного питання, і сторони заявляють до закінчення кінцевого терміну для заяви захисту, що вони бажають виступати на усних слуханнях англійською мовою та відмовляються від права мати перекладача [5, р. 37]. Також вказується, що Палата у справі складається з трьох суддів. Головуючим суддею є досвідчений професійний суддя з позитивним призначенням. Двоє інших суддів – бізнесмени, призначені за рекомендацією торгово-промислової палати (Industrie- und Handelskammer) на п'ятирічний термін [6]. Процедура є публічною, а судові рішення проголошуються від імені народу. Також важливим є той факт, що Палата заохочує мирне врегулювання спору між сторонами, а також може винести попередню юридичну та фактичну оцінку спору для того, щоб сприяти переговорах. Такий аналіз може включати професійний аналіз ризиків який би дозволив сторонам прийняти відповідні рішення враховуючи вартість/ризик/вигоди [6]. Як бачимо, публічність слухання є одним із недоліків, на відміну від міжнародних комерційних арбітражів, де процеси зазвичай є конфіденційними і може бути одним із аргументів проти вибору такого місця вирішення спорів для сторін, які є надто чутливими до питань конфіденційності. Разом із тим, зрозуміло що Міжнародна палата є все ще складовою національної системи судочинства і повинна підпорядковуватись загальним правилам (нехай і з певними винятками), а принципи гласності, публічності, є важливими засадами судочинства. В той же час, спрямованість і орієнтованість суддів на мирне врегулювання спору, а також призначення суддів із числа бізнесменів за рекомендацією торгово-промислової палати сприяє врегулюванню спору ще до моменту винесення судового рішення.

Таким чином, досвід Німеччини є надзвичайно цікавим і міг би послужити моделлю для запровадження його в Україні. Зрозуміло, що розробка такої моделі потребує значного часу та ресурсів, однак спробуємо окреслити основні напрямки та можливі зміни, які можна було б

запровадити в Україні, враховуючи досвід Німеччини. Вважаємо, що ними могли б бути наступні:

(1) запровадження Міжнародних палат в складі деяких українських судів як таких. Найбільш ймовірно, такі Міжнародні палати могли б діяти в складі деяких господарських судів (в м. Києві та основних регіональних центрах);

(2) визначення мови судочинства в таких Палатах. Зрозуміло, що базовою мовою мала б бути англійська, як основна мова міжнародного спілкування. Також можна розглянути, наприклад, запровадження польської мови та/або інших мов Європейського Союзу (аналогічно до можливості проведення слухань французькою мовою в Регіональному суді Берліна). Зрозуміло, що такі нововведення потребували б внесення змін до процесуального законодавства (оскільки, наприклад, згідно ст. 10 Господарського процесуального кодексу мовою судочинства є державна мова – українська [7]);

(3) розробка процедур та підходів до формування Палати. Найбільш доцільним виглядає поєднання професійних суддів з позитивним призначенням та представників бізнесових кіл. Також повинні бути розроблені підходи до визначення рівня володіння англійською мовою, надання переваги кандидатам, які мають певний міжнародний досвід (освіта чи робота за кордоном, робота в бізнесі, що має міжнародний характер);

(4) визначення загальних правил проведення судового процесу. Вважаємо, що вони не мають сильно відрізнитись від звичайного процесу. Також, доцільним було б підтримати підхід, за умови якого сторони не повинні сплачувати додаткові кошти для розгляду справи англійською мовою.

Висновки. Досвід Німеччини свідчить про те, що в світі все частіше розробляються нові цікаві підходи до вирішення спорів. До деяких із них, як все більше поширення міжнародних комерційних арбітражів, ми вже звикли. Деякі, як от досвід Німеччини щодо запровадження Міжнародних палат, є новинкою. Оскільки Україна чітко вибрала свій курс на інтеграцію до Європейського Союзу, вважаємо, що доцільно спробувати запровадити інноваційні практики, які можливо мають і дещо експериментальний характер наразі, але могли б посприяти збільшенню довіри від іноземних інвесторів, покращити розгляд справ та таким чином зміцнити верховенство права. Отже, подальші наукові розробки в цьому напрямку залишаються актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958). URL: <https://www.newyorkconvention.org/english>
2. International arbitration: pros and cons of international arbitration compared to the dispute in front of a national judge. URL: <https://imantelli.eu/en/international-arbitration-pros-and-cons-of-international-arbitration-compared-to-the-dispute-in-front-of-a-national-judge/>
3. Веб-сайт Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України (ICAC). URL: <https://icac.org.ua/pro-icac/>
4. International Chambers at the Regional Court of Berlin. URL: <https://www.berlin.de/gerichte/landgericht/das-gericht/zustaendigkeiten/internationale-kammern/artikel.1039251.en.php>
5. Burkhard Hess and Timon Boerner, "Chambers for International Commercial Disputes in Germany: The State of Affairs", *Erasmus Law Review*, 1, (2019):33-41. URL: <http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2019/1/ELR-D-19-00002.pdf>
6. Chamber for International Commercial Disputes at the Landgericht Frankfurt am Main. URL: <https://ordentliche-gerichtsbarkeit.hessen.de/landgerichtsbezirk-frankfurt-am-main/landgericht-frankfurt-am-main/chamber-for-international-commercial-disputes>
7. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>